

COST E-READ Stavangerska deklaracija koja se tiče budućnosti čitanja

Živimo u dobu u kojem je digitalizacija sveprisutna i sve se brže razvija. Digitalne tehnologije nude velike prilike za stvaranje, skladištenje i prenošenje informacija i za pristup tim informacijama, istovremeno dovodeći u pitanje odavno ustaljene čitalačke navike. Tokom prethodne četiri godine tim od skoro 200 naučnika i akademskih radnika koji se bave temama poput čitanja, izdavaštva i pismenosti istražuje uticaj digitalizacije na čitalačke navike.

I na papiru i na ekranu tekst se obrađuje na različite načine. U današnjim hibridnim čitalačkim sredinama papira i ekrana, moraćemo da nađemo najbolje načine da iskoristimo prednosti i papira i digitalnih tehnologija uzimajući u obzir različite starosne grupe i ciljeve.

Istraživanja pokazuju da papir i dalje predstavlja povlašćeniji medijum za duže tekstove posebno kada je cilj čitanja dublje razumevanje i pamćenje, a da je papir najpogodniji za čitanje informativnih tekstova sa dužom formom. Čitanje dužih tekstova je značajno zbog razvoja kognitivnih sposobnosti kao što su koncentracija, izgradnja vokabulara i pamćenje. Stoga, važno je da sačuvamo i negujemo čitanje dužih tekstova kao jedan od mnogih oblika čitanja. Pored toga, pošto upotreba ekrana nastavlja da raste, nametnuće se izazov da se otkrije način koji omogućava temeljno čitanje dužih tekstova na ekranima.

Ključni nalazi:

- Individualne razlike u veštinama, sposobnostima i predispozicijama oformljavaju različite profile učenja koje utiču na sposobnost dece da koriste i uče iz digitalnih i štampanih materijala;
- Digitalni tekst nudi odlične prilike da se prezenatcija teksta oblikuje prema individualnim preferencijama i potrebama. Prednosti prilikom razumevanja teksta i motivacija se mogu uočiti tamo gde je digitalna sredina za čitanje pažljivo dizajnirana sa čitaocem na umu;
- Digitalne sredine takođe predstavljaju izazove. Verovatnije je da će čitaoci biti više samosvesni svojih veština za razumevanje teksta kada čitaju u digitalnom okruženju nego u štampanom, u konkretnom slučaju kada imaju ograničeno vreme, što vodi ka letimičnom pregledavanju teksta a manjoj koncentraciji na celokupni sadržaj koji se čita;
- Meta studija, koju čine 54 studije koje obuhvataju više od 170000 učesnika, pokazala je da je razumevanje dužih inforomativnih tekstova bolje kada se čitaju sa ekrana u poređenju sa papirom, posebno kada čitalac ima ograničeno vreme. Ovakve razlike nisu uočene prilikom posmatranja narativnih tekstova;
- Nasuprot očekivanju o ponašanju „digitalnih urođenika“, inferiornost ekrana u odnosu na papir postala je vremenom veća, nije se smanjila bez obzira na starosnu grupu ili prethodno iskustvo sa digitalnim sredinama;

- Naša utelovljena kognicija (tj. ono što i kako učimo, saznajemo i možemo da uradimo zavisi od karakteristika našeg tela) može da doprinese razlikama u čitanju sa papira i na ekranu u pogledu razumevanja i pamćenja. Čitaoci, edukatori i istraživači podcenjuju značaj ovog faktora.

Ovi nalazi su u skladu sa onima do kojih se došlo van Evrope. U svetlu tih nalaza, formulisali smo sledeće preporuke:

Preporuke:

- Neophodno je sprovesti sistematsko i pažljivo empirijsko istraživanje uslova pod kojima se poboljšavaju čitanje i razumevanje teksta – i okolnosti pod kojima se narušavaju – i u štampanim i u digitalnim okruženjima.
- Studente treba naučiti da koriste strategije kako bi usavršili temeljno čitanje i čitalačke procese na višem nivou na digitalnim uređajima. Pored toga, jako je važno da škole i školske biblioteke nastave da motivišu učenike da čitaju papirne knjige i da se predvidi mesto u kurikulumu za takvo čitanje.
- Nastavnici i drugi edukatori moraju da shvate da brze i nepromišljene zamene štampanih knjiga, papira i olovaka za digitalne tehnologije u osnovnom obrazovanju nisu prirodne. Ako ih ne prate pažljivo razvijeni alati i strategije za digitalno učenje, mogu da izazovu smetnje u razvoju razumevanja u procesu čitanja kod dece i veština kritičkog razmišljanja koje pritome nastaju;
- Nepohodno je preduzeti odgovarajuće korake kako bi se razvile bolje smernice za implementaciju digitalnih tehnologija, posebno u obrazovanju, ali takođe i u medijima generalno. Kada je u pitanju obrazovanje ovo se, na primer, odnosi na razvoj empirijski potvrđenih uputstava za veštine digitalne pismenosti (odabiranje, upravljanje, ocenjivanje i integrisanje informacija sa kojima smo se susreli u digitalnoj sredini), dok kada su u pitanju drugi konteksti, ovo se odnosi, na primer, na komunikaciju vlade i drugih javnih informacija;
- Edukatori, stručnjaci u oblasti čitanja, psiholozi i tehnolozi treba da se udruže kako bi razvili digitalne alate (i odgovarajući softver) u kojima su inkorporirani uvidi iz istraživanja o procesiranju digitalnih i štampanih formata, uključujući i ulogu utelovljene kognicije, u cilju poboljšanja čitalačkih navika;
- U dalja istraživanja materijala za digitalno učenje treba uključiti povećanu saradnju između programera i istraživača iz oblasti humanistike i društvenih nauka sa ciljem da se omoguće nepristrasne i na dokazima utemeljene javne debate o digitalnoj transformaciji.

Pravci budućih istraživanja

Sa porastom upotrebe digitalnih materijala u obrazovanju i u oblasti čitanja uopšte, pojavljuju se važna pitanja o budućnosti čitanja, pedagogiji pismenosti i dugogodišnjoj važnosti tekstualne komunikacije:

- U kojim čitalačkim kontekstima i za kakve čitaoce je korišćenje digitalnog teksta najpogodnije?
- Suprotno tome, u kojim domenima učenja i književnog pisanja upotrebu papira kao medijuma treba preporučivati i braniti?
- Da li tendencija da čitanje sa ekrana bude više ispacelisano, da se odvija sa manjom koncentracijom i da uključuje površniju obradu teksta pretvara pregledanje teksta u podrazumevani modus čitanja koji se prenosi i na čitanje sa papira?
- Da li nas preveliko samopouzdanje u pogledu veština digitalnog čitanja čini podložnijim uticaju lažnih vesti i predrasuda?
- Šta može da se uradi kako bi se ohrabrilo temeljnije procesiranje teksta uopšte, i u konkretnom slučaju, teksta na ekranu?

Ko smo mi?

Evolucija čitanja u doba digitalizacije (engl. Evolution of Reading in the Age of Digitisation, skraćeno E-READ) je evropska istraživačka inicijativa koja okuplja skoro 200 akademskih radnika i naučnika iz oblasti čitanja, izadavaštva i pismenosti iz cele Evrope koji zajedno pokušavaju da istraže uticaj digitalizacije na čitalačke navike. Veći deo naših istraživanja skoncentrisan je na to kako čitaoci, posebno deca i mladi, razumeju ili pamte pisani tekst kada koriste štampane odnosno digitalne materijale. Učesnici i relevantne interesne grupe ovog evropskog istraživačkog projekta COST sastali su se u 3. i 4. oktobra 2018. u Stavangeru u Norveškoj kako bi razgovarali o ključnim rezultatima četvorogodišnjeg empirijskog istraživanja i debata (2014 – 2018). Stavangerska deklaracija koja se tiče budućnosti čitanja predstavlja siže tih razgovora.